

ภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนกรณีสืบสานนาแวง ตำบลนาแวง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

Local Knowledge in households and communities management:
Case study of Ban Na Nge, Nareng sub-district Noppitum district,
Nakhon Si Thammarat province

ลัญจกร นิลกาญจน์^{1,*}
Lunjakon Nillakan^{1,*}

รับบทความ 27 กุมภาพันธ์ 2563 แก้ไข 7 พฤษภาคม 2563

ตอบรับ 1 มิถุนายน 2563

Received 27 February 2020 Revised 7 May 2020

Accepted 1 June 2020

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนกรณีสืบสานนาแวง ตำบลนาแวง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน กรณีบ้านนาแวง ตำบลนาแวง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศึกษาปัจจัยในการพัฒนาภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 7 คน คือ บุคคลที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชนที่มีประสบการณ์ในการใช้ภูมิปัญญาจัดการครัวเรือนและชุมชน เก็บข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มปฏิบัติการ (Focus group discussions) วิเคราะห์จากปรากฏการณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ (Focus group analysis) และวิเคราะห์เชิงทฤษฎี

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, นครศรีธรรมราช 80280

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat 80280 Thailand

* Corresponding author, e-mail lunjakon@gmail.com

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้การจัดการภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนและชุมชน มีวิธีคิดจากการเรียนรู้จากธรรมชาติด้วยการสังเกตการเปลี่ยนแปลงและทดลองปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ผู้นำชุมชนที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้วยการนำภูมิปัญญามาจัดการความรู้ในกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีปัจจัยสามเสาหลัก คือ 1) ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่คนในชุมชนเชื่อมั่นเชื่อถือ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเสียสละเพื่อส่วนรวมที่ชัดเจน 2) ความเชื่อความศรัทธา เป็นแกนในการรวมกลุ่มกิจกรรมประเพณีและสร้างสรรค์พัฒนาจิตใจคน ในชุมชน 3) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการนำภูมิปัญญา มาพัฒนาเป็นเพิ่มรายได้ พัฒนาอาชีพครอบครัวและชุมชน

คำสำคัญ: กระบวนการการเรียนรู้ ภูมิปัญญา การจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน

ABSTRACT

Wisdom in management of households and communities in the case of Ban Na Ngae, Na Rong Subdistrict, NopPhitam District, Nakhon Si Thammarat Province. Its objectives are to study (1) the learning process, analytical methods, wisdom usage, management of households and communities, (2) the factors of development of wisdom, management of household and community ways. Key informant is the person who learn in the community. Seven participants are community leaders and community directors who have experiences in applying wisdom to manage households and communities. Occurrences Interview with Focus Group Discussions Analysis from Focus group Analysis and theoretical analysis are collected.

The results revealed that the learning process of managing local knowledge of households and community management stemmed from their leader who is a knowledge enthusiast about bringing local knowledge into the use within groups of 3 main factors which are: 1) Community leader is a respected person and yearn for knowledge as well as willing to sacrifice for the good of the community, 2) Faith and beliefs are the core of group activities which drives cultural and recreational community activities, and 3) Development of the community's economy by employing local knowledge to increase income and advances careers for households and the community.

Keywords: Learning process, Local knowledge, Households and community management

บทนำ

หน่วยสังคมขนาดเล็กที่มีความสำคัญมาก คือ ครัวเรือนและชุมชน มีบทบาทโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของบุคคล ความเข้มแข็งของครัวเรือน เป็นผลโดยตรงต่อความมั่นคงและมีความสุขของชีวิต นำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมและประเทศชาติยุคข้อมูลข่าวสาร ทำให้สังคมและเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (ไมตรี อินทรีย์ยะ, 2561, น. 1-17) ปัญหาจากกระแสสังคมบุคคลและสมาชิกในครัวเรือนต้องเรียนรู้กับปัญหา ต้องปรับตัวให้เหมาะสมสภาพสังคมและความพร้อมของตนเองปัญหาเศรษฐกิจที่

หนักหน่วงทำบุคคลต้องคิดหาทางความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น การเรียนรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนการพูดคุยและประชุมกันในชุมชน การแลกเปลี่ยนกับผู้รู้หลาย ๆ คนที่เป็นบุคคลใกล้ชิดจากหน่วยงานองค์กรภายนอกชุมชน การใช้ความคิดก่อนตัดสินใจของคนในชุมชนเกษตรมักใช้ความรู้สึกและสามัญสำนึกเป็นเบื้องต้น นำเอาปัญหาความผิดพลาดที่ผ่านมา ทำให้พยายามคิดให้รอบคอบมากขึ้นก่อนการตัดสินใจซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนการดำเนินชีวิตจากเดิม คนที่พยายามเรียนรู้

จะทดลองขนาดเล็กตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นก่อนจนมั่นใจแล้ว
ตัดสินใจขยายผล

การจัดการครัวเรือนเป็นประเด็นหลักในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากกระแสสังคม ความรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญา จึงถูกนำกลับมาคิดพัฒนาแบบวิวัฒนาการที่ต่อเนื่อง (Barker, 2012, pp. 126-128) พยายามค้นหารูปแบบให้หลุดพ้นจากปัญหา จึงจริงจังกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการสังเกตซึม ๆ มากขึ้น เรียนรู้ผลผลิตจากป่า จากการทำสวนที่สอดคล้องกับธรรมชาติ พุดคุยปรึกษากันกับผู้อยู่ในชุมชนถึงสภาพธรรมชาติแต่ละเดือน แต่ละฤดูกาล รวมถึงการถอดบทเรียนจากปัญหาต่าง ๆ จากผู้มีประสบการณ์รุ่นก่อน ๆ (พัชรทองเรือง, 2561, น. 42-54) การใช้ภูมิปัญญาการจัดการต้นทุนจากทรัพยากรธรรมชาติแทนการใช้งบประมาณ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีนำเข้าต้นทุนสูง และเสี่ยงต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้น อันนำไปสู่การสูญเสียมาพัฒนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ นำเอาภูมิปัญญามาพัฒนาเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่สร้างรูปแบบลดต้นทุนการผลิต และความเสี่ยงในด้านต่างๆ เป็นการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนทั้งทางด้านอาชีพ และระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ชุมชนบ้านนาแะเป็นชุมชนที่มีการนำเอาภูมิปัญญามาแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสามารถรวมกลุ่มปรับตัวพัฒนาการทำการเกษตรที่อิงต้นทุนจากธรรมชาติ รวมกลุ่มพัฒนา ต่อยอดสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มีผลงานการพัฒนาอาชีพจากภูมิปัญญาสามารถขึ้นบัญชี

มาตรฐานชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นชุมชนที่นำภูมิปัญญามาจัดการการดำเนินชีวิตของครัวเรือนในชุมชน นำพลังศรัทธาฟื้นฟูประเพณีความเชื่อบูรณาการ ในการใช้ภูมิปัญญาพัฒนาชุมชนพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้นแบบของชุมชนระดับอำเภอที่ชัดเจน วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนบ้านนาแะ ตำบลนาแะ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราชขึ้น

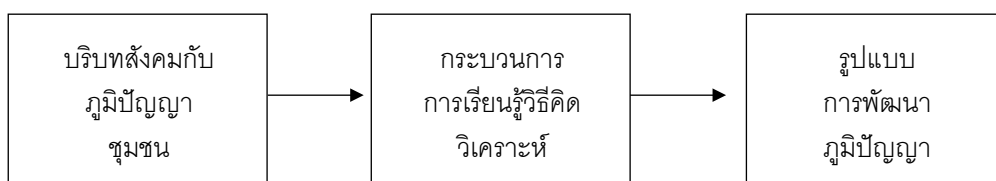
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้วิถีคิดวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน กรณีบ้านนาแะ ตำบลนาแะ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาปัจจัยในการพัฒนาภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน กรณีบ้านนาแะ ตำบลนาแะ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นศึกษาค้นคว้าในพื้นที่ที่กำหนด เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคมของคนในชุมชนเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (Willie, 2018, pp. 35-36) ในการเก็บข้อมูลและปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ด้านการวิเคราะห์ถอดบทเรียน และนำมาสังเคราะห์เชิงทฤษฎีกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้รู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนา วิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรางานวิจัย บทความจากวารสารวิชาการ นำมาเป็นแนวทางในการวางแผนการศึกษา เก็บข้อมูลในพื้นที่ เป็นแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ลึก และแนวทางประชุมกลุ่มระดมความเห็น (discussion guideline) การสืบค้นการวิจัยชุมชน ทำให้เข้าใจ เกี่ยวกับวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชน แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Symon & Cassell, 2012, pp. 281-282) กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนในชุมชน กระบวนการการเรียนรู้และปรับตัวของคนในชุมชน กระบวนการยอมรับแนวความคิด ความรู้ใหม่ ๆ มาพัฒนาภูมิปัญญา การพยายามใช้ความคิด การประยุกต์พัฒนาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ค้นหารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมธรรมชาติ และจัดระบบการปลูกพืชสร้างระบบนิเวศน์เชิงซ้อนในพื้นที่ของครัวเรือน การเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการศึกษาสำรวจสภาพพื้นที่ ศึกษาบริบทสังคมที่เกี่ยวข้องกับการตั้งหลักแหล่งของครัวเรือนและชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมรอบทิศทางเป็นระยะ ๆ (ปรีชาสามัคคี และปัญญาเลิศไกร, 2557, น. 58-66) การสนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในวิถีชีวิตปกติในพื้นที่กับผู้นำข้อมูลหลัก และคนในชุมชนที่อยู่ในเหตุการณ์ของปรากฏการณ์ การประชุมกึ่งทางการในประเด็นที่เกี่ยวข้อง (Focus group interviews and focus group discussions) เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในหลากหลายมิติผู้วิจัยได้นำหลักคิด ทฤษฎี เป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัย กำหนดกระบวนการวิจัยด้วยการแบ่งออกเป็น 2 ช่วง (Phase) ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาบริบทแวดล้อมกับการเรียนรู้

บริบทพื้นที่ศึกษา บ้านนาแจะตำบลนาแหร่ง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูล ด้วยการสำรวจพื้นที่เป้าหมาย สังเกตเจาะลึกการรอบทิศทาง สัมภาษณ์ลึก สัมภาษณ์กลุ่มแบบ ย้อนประสบการณ์ (Ex-postfacto approach) การใช้หลักฐานที่เกี่ยวข้องประกอบการสนทนาเดี่ยว สนทนากลุ่มจากของใช้โบราณ ภาพเหตุการณ์ในอดีต ร่องรอยเหตุการณ์ในอดีต

ช่วงที่ 2 การพัฒนาภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน

ขั้นนี้ผู้วิจัยเน้นการประชุมปฏิบัติการ ถอดบทเรียนเป็นหลัก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงทฤษฎีแบบมีส่วนร่วม และประเมินผล โดยสัมภาษณ์วิเคราะห์ตามรูปแบบซีปปี้ (CIPP Model) เป็นแนวในการปฏิบัติการนำข้อมูลการดำเนินการมาประมวลถอดบทเรียน หาแนวทางพัฒนาด้วยการประชุมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการและกึ่งทางการ ตามแนวตาปูเกลียว (Spiral Model) สังเคราะห์ผลมาจัดระบบและสรุปเชิงวิชาการ

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลนามเล่า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกันอย่างน้อย 3 ลักษณะ จาก 4 ลักษณะคือ ที่มาของข้อมูล กระบวนการสืบค้นหาข้อมูล ทฤษฎีที่เป็นแนวการหาข้อมูล และวิธีการหาข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Briggs, Coleman and Morrison, 2012, pp. 75-86) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลายวิธีการมาเทียบเคียงกัน ใช้แบบการสังเกตปรากฏการณ์รอบทิศทาง 360 องศา การสัมภาษณ์รายบุคคลและสัมภาษณ์กลุ่ม การจัดกลุ่มสนทนา หรือ สัมมนาวิเคราะห์ (Focus group discussion and focus group analysis) เพื่อตรวจสอบข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ให้ได้ข้อมูลครบถ้วน เป็นจริง

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้วิจัยได้ค้นหาบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้เกณฑ์เลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) จากโครงสร้างหน้าที่บทบาทผู้นำ และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ จากบุคคลในชุมชนนาแจะที่มีบทบาทนำในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีชุมชน เป็นต้นแบบในการจัดการวิถีครัวเรือน ที่สมาชิกครัวเรือนในชุมชนบ้านนาแจะ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ด้านการจัดการครัวเรือนและชุมชนที่โดดเด่น มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา มีผลงานในการประยุกต์พัฒนาต่อยอด ให้เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนนาแจะในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (2559-2561) จำนวน 7 คน

เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ และแบบสรุปจากการประชุมกลุ่มเชิงปฏิบัติ ใช้แบบสำรวจ ค้นหาปรากฏการณ์จากการใช้ภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนจากการทำไร่ การพัฒนาอุปกรณ์ของใช้และสินค้าจากภูมิปัญญา ข้อมูลจากการสำรวจนำมาเป็นประเด็นในการสังเกตรอบทิศทาง เพื่อเก็บปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้แบบสัมภาษณ์ด้วยการสนทนาเชิงลึกกับบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน แบบสรุปการประชุมกลุ่มใช้ประชุมตรวจสอบข้อมูล และระดมความเห็นต่อข้อมูลที่มีในเบื้องต้น เป็นการสกัดข้อมูลให้เป็นจริงมากที่สุด การตรวจสอบข้อมูลใช้หลักตรวจสอบสามเส้า ตรวจสอบจากปรากฏการณ์ และตรวจสอบเชิงทฤษฎี

การวิเคราะห์ข้อมูล

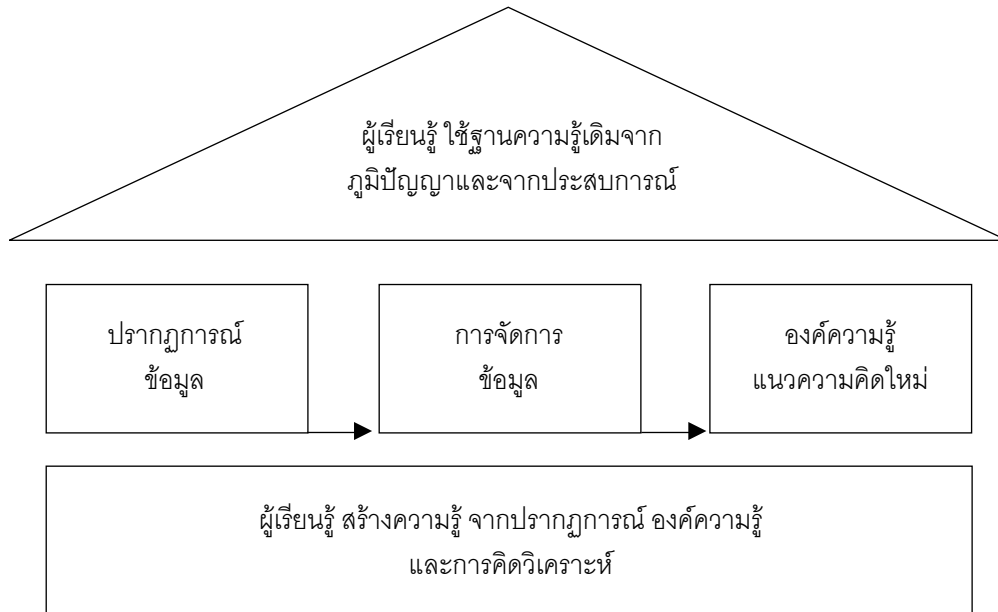
การวิเคราะห์ เนื่องจากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงใช้วิธีการที่หลากหลายวิธีในขณะปฏิบัติการวิจัยภาคสนาม (Punch, 2014, pp. 179-197) เน้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงแต่ละขั้นตอนที่มีผลต่อเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อกัน และเชิงทฤษฎีมาเป็นแนวทาง นำการวิเคราะห์การเรียนรู้ด้วยรูปแบบจากการปฏิบัตินำเอาปรากฏการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละฤดูกาลตามธรรมชาติมาจัดระบบ และจัดกลุ่มถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ เป็นกระบวนการทำซ้ำเพื่อให้การถอดบทเรียนสมบูรณ์มากขึ้น และใช้การถอดบทเรียนด้วยรูปแบบ (Action learning model) จนได้สรุปรูปแบบของการเรียนรู้วิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงปรากฏการณ์และเชิงทฤษฎี (Focus group analysis) โดยผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน นักวิชาการด้านการพัฒนาสรุปสกัดองค์ความรู้ด้านการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาพบว่า ชาวนาแะเรียนรู้วิถีชีวิตวิเคราะห์จากการสังเกตเรียนรู้บริบทแวดล้อมมาคิดวิเคราะห์จากบริบทพื้นที่ป่า และภูเขาห่างไกลจากชุมชนตลาด จึงนำมากำหนดวิถีชีวิตคนในชุมชน เก็บของป่า เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ในบริเวณบ้าน ชุมชนจึงเป็นหน่วยเศรษฐกิจหลัก คนในชุมชนจึงพึ่งพาตนเองและญาติมิตรในชุมชนเป็นหลัก

การเรียนรู้ภูมิปัญญาการจัดการจากการบอกเล่าถ่ายทอดวิธีการเรียนรู้ด้วยการช่วยทำ เป็นกิจกรรมร่วมระหว่างคนรุ่นก่อนกับคนรุ่นต่อ ๆ มา การบอกเล่าให้นำไปใช้และการร่วมกันทำ เป็นการเรียนรู้ทางสังคมแบบใกล้ชิด (Socialization) ผู้รับการถ่ายทอดจะค่อยเรียนรู้เก็บจำนำไปคิดพัฒนาปรับใช้ต่อไป

การสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงฤดูกาลต้นไม้ใบไม้ความชื้นในอากาศ แหล่งน้ำธรรมชาติเป็นการเรียนรู้แบบสร้างความรู้ด้วยตนเองตามแนวกลุ่มปณณิยัมได้เรียนรู้จากปรากฏการณ์โดยตรง หรือจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาจากคนรุ่นก่อน จากผู้มีประสบการณ์ ที่มีโอกาสไปดูงาน ประชุมอบรม ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหลัก ๆ ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนการสร้างความรู้เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าและทรัพยากรตามธรรมชาติ ที่นำมาสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน จากความเป็นจริงที่เป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเก็บข้อมูลความจริงที่เป็นจริงเหล่านั้น เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ (พัชร ทองเรือง, 2561, น. 42-54) ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้เหมือน ๆ กัน แต่การรับรู้และเข้าใจ รวมถึงการตีความ การให้ความหมาย เกิดจากความคิดของคนที่ได้รับรู้จากสิ่งนั้น ตามประสบการณ์ฐานความรู้ของตน การเรียนรู้ธรรมชาติแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันสร้างสมเป็นภูมิปัญญาจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้นหมายถึงเรียนรู้จะจัดการกระทำกับข้อมูลมือหนึ่ง ที่ได้จากตนเองไม่ใช่ว่าข้อมูลบอกเล่าหรือข้อมูลมือสอง ที่เข้ามาจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

ภาพที่ 2 การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการสร้างความรู้ด้วยตนเอง จะเกิดกับ คนที่มีจิตใจใฝ่เรียนรู้มีพลังจากข้างในตนให้เกิดความ กระตือรือร้นที่ทำความเข้าใจ สรุปลงจากความรู้ความเข้าใจ ออกมาเป็นระบบ ใช้ความคิดค้นหาสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค และแนวทางการแก้ปัญหาที่ทราบจากคนรุ่นก่อน การลอง ผิดลองถูกเกี่ยวกับการจัดการสวนผลไม้ การนำ ทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับสมาชิก ในครัวเรือนและในชุมชน ด้วยการพัฒนาให้ได้ผลมากกว่า ธรรมชาติโดยได้นำเอาภูมิปัญญามาเรียนรู้พัฒนาอาชีพขึ้น มาเป็นปัจจัยหลักนำไปสู่กระบวนการพัฒนารูปแบบการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ผลทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพสังคมวัฒนธรรมในชุมชน นั้น ๆ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ นำ ภูมิปัญญาเป็นแนวการพัฒนาศักยภาพของคนในครัวเรือน และชุมชน เป็นนักสร้างนวัตกรรม เป็นบุคคลคุณภาพของ ชุมชน ที่นำพาคนในชุมชนแก้ปัญหา สร้างรูปแบบการ จัดการที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อม อิงต้นทุนธรรมชาติ สร้างความรู้ด้วยตนเอง มาประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนการเรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญา

1. กระบวนการสร้างความรู้ ผู้นำชุมชน และบุคคล แห่งการเรียนรู้ จะอธิบาย บอกเล่าให้คนใกล้ชิดหรือคนที่ ต้องการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ทดลองทำจริง ปฏิบัติ จริง เรียนรู้จากการทำงานด้วยตนเองโดยตรงอยู่ใน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเก็บเอาข้อมูลด้วยตนเอง เป็นข้อมูล มือนหนึ่งที่ได้มาใช้ความคิด ผึกการวิเคราะห์จนเข้าใจ เข้าถึง ความรู้ เป็นขั้นที่บุคคลเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเอง

2. การทดลองขนาดเล็ก ใช้ความคิดวิเคราะห์แปล ความที่หลากหลายด้วยตัวเองการพัฒนาศักยภาพตนเอง ให้เป็นผู้เรียนรู้ จนสามารถสรุปความรู้ ความเข้าใจได้เอง การทดลองทำขนาดเล็ก เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียน รู้ เข้าใจกระบวนการที่เกิดขึ้น การทดลองให้เห็นและเข้าถึง ข้อมูลมิติต่าง ๆ ได้หลาย ๆ มิติ หลายมุมมอง การได้ร่วม กระบวนการขณะทดลอง สาสิต จะกระตุ้นให้เกิดแนวความ คิด เข้าถึงเนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

3. กระตุ้นการเรียนรู้โดยผู้นำชุมชนและสมาชิกใน ครัวเรือน ผู้นำชุมชนและสมาชิกในครัวเรือนมีบทบาท

โดยตรงเน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้เกิดความตื่นตัวกระตือรือร้น ใฝ่รู้ตลอดเวลา โดยกระตุ้นหรือเสริมพลังใจ ให้สนใจ ติดตาม และร่วมบทบาทตามที่รับผิดชอบ และแสดง บทบาทของตนตามที่ควรจะเป็นออกมาเป็นระยะ ๆ เมื่อผู้ เรียนรู้แสดงบทบาทออกมา ต้องเปิดโอกาสให้ได้แสดงออก ตามความคิดได้อย่างเต็มที่ เพราะจะเกิดการเรียนรู้ถึงสิ่งที่ เกิดขึ้น ทั้งด้านบวก ด้านลบด้วยตนเอง

4. บรรยายภาคการถ่ายทอดที่เป็นกันเอง และเน้น ความเป็นญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด หรือเป็นพวกเดียวกัน ใช้หลัก คุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ที่มีความจริงใจ จะทำให้ ผู้เรียนรู้ ผู้รับการถ่ายทอดเกิดความเชื่อใจ เชื่อมั่น และให้ ความร่วมมือ เปิดใจรับและเกิดพลังให้ทุ่มเทสนใจ ทำความ เข้าใจในมิติ มุมมองในทิศทางที่ไม่มีภาระแวง สามารถ ค้นหาและสร้างความรู้จากสิ่งเรียนรู้ได้เต็มที่

5. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้ แสดงพฤติกรรม หรือแสดงออกในสิ่งที่คิด ผู้นำชุมชนและสมาชิกครัวเรือน ต้องมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างเต็มที่เป็นการเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนรู้ แสดงพฤติกรรมหรือแสดงออกในสิ่งที่คิด สิ่งที่ยาก จะปรับเปลี่ยนสิ่งที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ตามแนวความคิดให้ เต็มที่อันจะนำไปสู่การเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดจากผลแห่งความ คิด ผลแห่งการกระทำ และจะได้เรียนรู้ถึงผลกระทบที่จะ เกิดตามมากับสิ่งที่เกิดขึ้นขณะนั้นด้วยตนเอง

6. การถ่ายทอดให้ความรู้ ผู้นำชุมชนและสมาชิก ครัวเรือนถ่ายทอดให้ความรู้ เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้ความ ร่วมมือ สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จนสามารถเข้าถึง องค์ความรู้ที่ต้องการได้นั้น จะสร้างความรู้สึภาคภูมิใจ ทำให้เกิดการเก็บจำทั้งเนื้อหาและความรู้สึภาคภูมิใจกระตุ้น ให้เกิดพลังใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องมากขึ้น และขยันที่จะ เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นในโอกาสข้างหน้า

7. การประเมินผลการเรียนรู้ ต้องเป็นแบบเชิงบวก เน้นการให้กำลังใจ สร้างพลังใจให้เกิดขึ้นกระตุ้นให้ ภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะเรียนรู้ สร้างสรรค์งานต่อไป การสร้างความรู้ของผู้นำชุมชนและสมาชิกในครัวเรือน เป็น รูปแบบที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้มากเนื่องจากพื้นที่เป็นป่าเขา ดินอุดมสมบูรณ์ มีพืชพันธุ์ธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ กระจายอยู่มาก เป็นพื้นที่เกษตรอินทรีย์ทั้งหมู่บ้าน การ

ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาก ทั้งอากาศ ปริมาณฝน ปริมาณน้ำความชื้นของอากาศ สามารถเรียนรู้ คัดเลือกพืชพันธุ์และผลผลิตจากธรรมชาติ มาพัฒนาจัด ระบบการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชนให้มีคุณภาพชีวิต ที่ดีอย่างมั่นคง

การพัฒนาภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนและชุมชน

ชุมชนบ้านนาแ่งได้นำภูมิปัญญาที่เรียนรู้มา ใช้ ทดลองแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมประยุกต์พัฒนาให้เหมาะ สมกับสภาพขอแต่ละช่วงของเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาที่เกิด ขึ้น การทดลองขนาดเล็กแล้วติดตามสังเกต พร้อมคิด วิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา ทำให้เกิดการพัฒนภูมิปัญญาที่มี อยู่ให้ดีขึ้นเหมาะสมกับสภาพปัญหามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ละยุค

ยุคการทำไร่ทำนา (พ.ศ. 2500-2550)

บ้านนาแ่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ส่วน ใหญ่เป็นป่าที่มีพืชสัตว์ที่อุดมสมบูรณ์ ชาวนาแ่งสามารถ เก็บของป่า ล่าสัตว์ เพื่อดำรงชีพได้โดยไม่ลำบากนัก เมื่อมี จำนวนคนเพิ่มมากขึ้น การทำไร่และเปิดพื้นที่ทำนา จึงเป็น กิจกรรมหลัก ภูมิปัญญาการจัดการวิถีครัวเรือนและชุมชน การทำไร่และทำนา เป็นกิจวัตรประจำวัน (ปัญญา เลิศไกร, 2562, น. 42-50) ด้วยการเปิดพื้นที่ทำไร่ พัฒนามาเป็นที่นา หรือสวน โดยเปิดพื้นที่ให้โล่งเตียน จากเดิมเป็นป่า พื้นที่ลุ่ม ที่ราบจะทำนา พื้นที่ลาดจะทำไร่การทำไร่จะทำแนวร่องเพื่อ ทำไร่สองแนว แนวแรกเป็นพืชเบญจพันธุ์ (พืช 5 อย่าง ในหลุมเดียว) แนวที่สองระหว่างร่องแนวจะเตรียมปลูก กล้วย พอขึ้นปีที่ 2 หรือปีที่ 3 จะลงยางพารา หรือพืชสวน ยืนต้นระยะยาว แนวแรกที่เป็นพืชเบญจพันธุ์ พร้อมๆ กับการเก็บของป่า ล่าสัตว์ จักสานงานฝีมือ

ออกปาก (ลงแขก) เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน พร้อม ๆ กับการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาในหมู่บ้าน และเพื่อนบ้าน ชาวนาแ่งได้ระดมแรงงานร่วมกันเคลียร์ พื้นที่ให้โล่งเพื่อทำไร่โดยใช้ไม้ฉุนกล้า (ไม้กลมยาว) สำหรับ ถักดิน (ตำ) ให้เป็นหลุม (ฉุนกล้า) แล้วเอาเมล็ดพืช 5 ชนิด หยอดในหลุมกล้า (มีข้าวเปลือก พริกขี้หนู ลูกเดือย มะเขือ

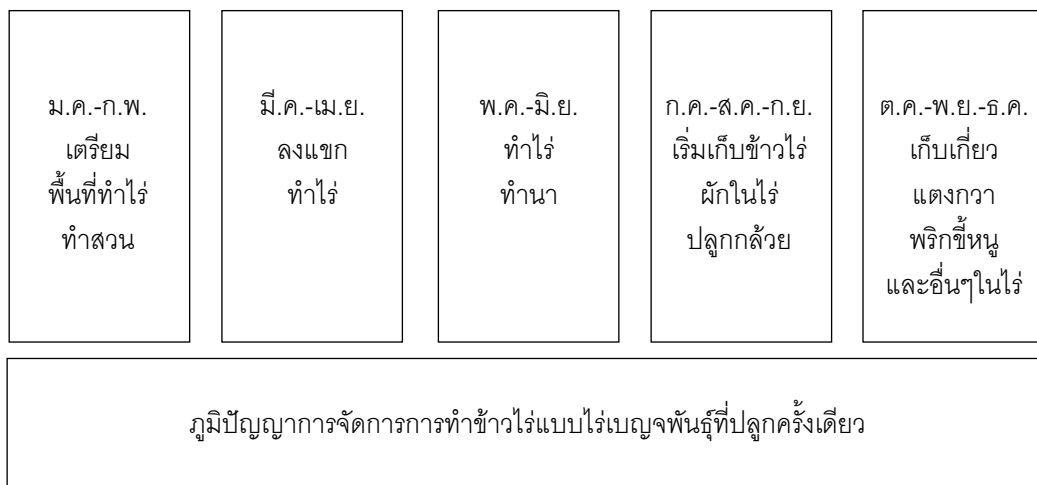

ภาพที่ 3 ภูมิปัญญาการจัดการไร่เบญจพันธ์ ปลูกครั้งเดียวได้ผล 5 อย่าง

แตงกวา) ลงในหลุมเดียวกัน จะทำกิจกรรมนี้ในช่วง
ประมาณเดือนสาม ก่อนช่วงฤดูฝนนิดหน่อย

การปรับพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ทำกินทางการเกษตรใน
ยุคนั้นมีความยากลำบากมาก อุปกรณ์และเครื่องมือมีน้อย
มาก ต้องใช้แรงงานมาก ชาวนาจะจะใช้วิธีการออกปาก
(ลงแขก) ระดมแรงงานจากคนในชุมชน มาร่วมด้วยช่วยกัน

เมื่อได้พื้นที่แล้ว จึงวางแผนจัดการเวลา และพื้นที่ให้เกิด
ประโยชน์มากที่สุด เพราะทุกคนมีงานมากมายและล้าเป็น
งานหนัก ภูมิปัญญาการจัดการการทำข้าวไร่แบบไร่
เบญจพันธ์ เกิดจากการพยายามคิด ไตร่ตรองและลองทำ
นำมาสู่ภูมิปัญญาปลูกครั้งเดียวได้รับผล 5 อย่าง

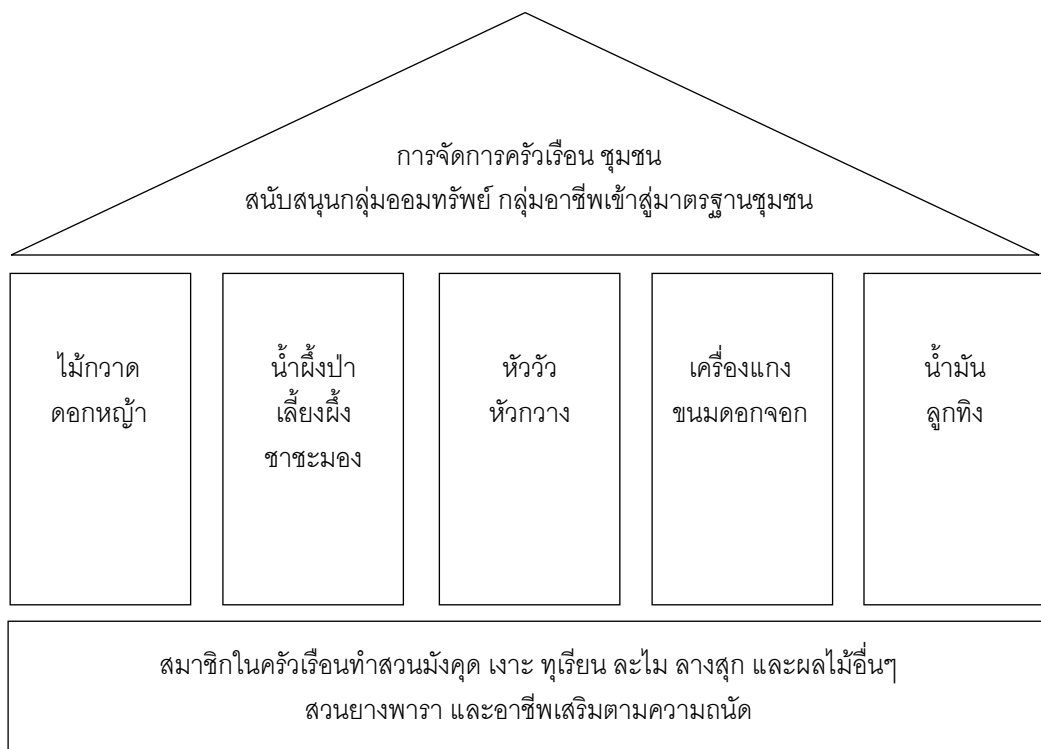
ภาพที่ 4 การจัดการเวลาทำข้าวไร่แบบไร่เบญจพันธ์

การจัดการเวลาจะมีปัจจัยฤดูกาลเข้ามาเกี่ยวข้อง การเตรียมงานก่อนฤดูฝน ช่วงฤดูฝน หลังฤดูฝน จะมีผลต่อการจัดการเวลา และกิจกรรมในครัวเรือนและชุมชนอย่างมาก การขับเคลื่อนกระบวนการชุมชน อยู่บนฐานอาวุธคือ เครือญาติ ความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือ พี่พาค้ำยันกันและกันของคนในชุมชนพื้นที่บ้านนาแ่งจึงค่อย ๆ มีพื้นที่นาและสวนมากขึ้น ข้าวเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญของชีวิต การทำนาและทำไร่ข้าวเป็นความจำเป็นของทุกคนรอบครัว

ยุคการทำสวนและรวมกลุ่มชุมชน (พ.ศ. 2551-2559)

เปลี่ยนยุคเปลี่ยนวิถีชีวิต ประชาชนและผู้นำชุมชนที่เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยการบอกเล่า และร่วมทำกิจกรรมเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ได้เปลี่ยนไป ประชาชนและผู้นำชุมชนและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้มีการรวมกลุ่มกันชัดเจนมากขึ้น ทั้งกลุ่มทำสวนผลไม้ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เรียนรู้จากความสนใจเฉพาะของ

บุคคลได้มาจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา นำเอาทั้งภูมิปัญญาที่รับรู้จากคนรุ่นก่อนบวกกับการประชุม ศึกษาร่วมกับหน่วยงานภายนอก และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหมู่บ้าน เข้ามาจับตลาดเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือนมากขึ้น วิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปสู่การบริโภคอุปโภคที่ต้องใช้เงินเป็นหลัก ผลิดจากนาข้าวและข้าวไร่ไม่สามารถตอบโจทย์การดำเนินชีวิตที่ต้องใช้เงิน ชาวนาแ่งจึงเน้นทำสวนผลไม้และยางพารา ที่นาค่อย ๆ เป็นเป็นสวน ผลิดเพื่อขายตามฤดูกาล และพยายามปรับตัวให้มีรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย การร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังคงเป็นประเด็นหลัก มีการร่วมมือกันเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาในลักษณะของกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และเป็นหน่วยหลักสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมวิถีครัวเรือน วิถีชุมชนที่ชัดเจน สมาชิกในกลุ่มจึงมีการเคลื่อนไหวเรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญา พัฒนาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ขึ้นมา

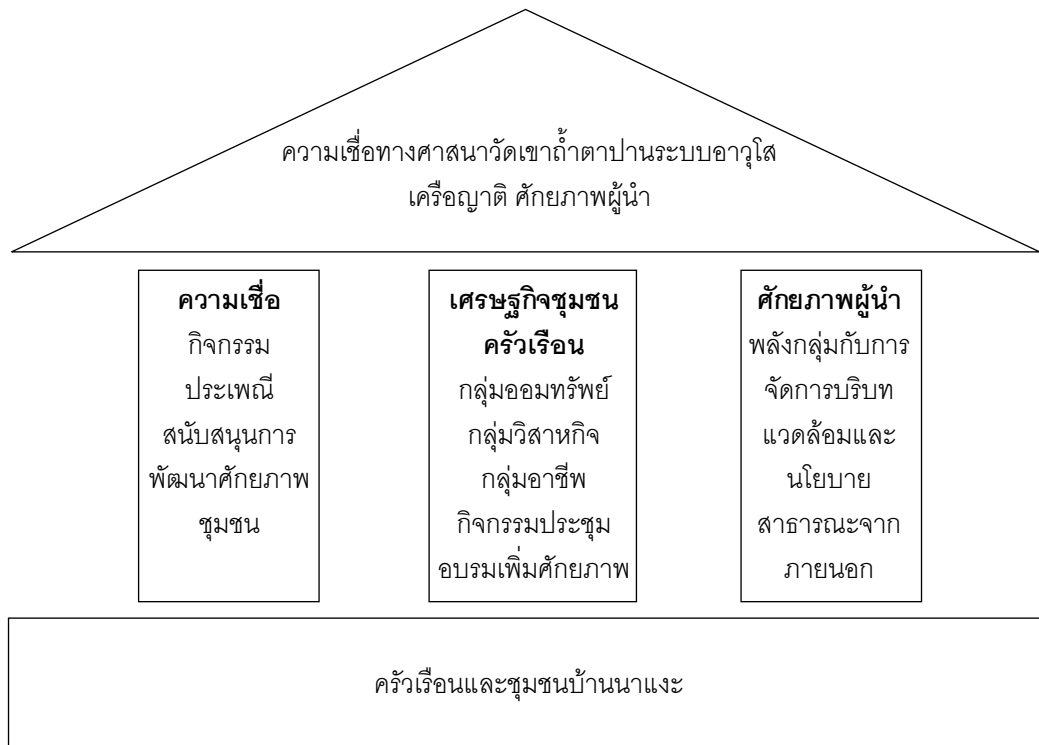
ภาพที่ 5 ภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนและชุมชน

การจัดการครัวเรือน เน้นการดำเนินชีวิตบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ที่ครัวเรือนพยายามดำเนินชีวิตจากพืชผักสวนครัว กินใช้อย่างพอเพียง และจัดเวลาไปร่วมกิจกรรมชุมชน ในรูปของกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มออมทรัพย์พยายามนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ และจากการเรียนรู้จากกลุ่มมาปรับตัวเพื่อทำกิจกรรมในครัวเรือนที่จะลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ สมาชิกในครัวเรือนจะพยายามเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ ในการพัฒนาการผลิตและเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ยุคการจัดการภูมิปัญญาศตวรรษที่ 21 (พ.ศ. 2559-2562)

ยุคศตวรรษที่ 21 การสื่อสารออนไลน์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผสมผสานกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เข้ามา

มีบทบาททางเศรษฐกิจอย่างมากการจัดการชุมชนเศรษฐกิจหลักที่ได้จาก สวนผลไม่มีปัญหาด้านการตลาด ชุมชนนาแ่งจึงต้องปรับตัว ผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ถึงปัญหาผลิต ไม่สามารถขายได้ตามต้องการ ผู้นำชุมชนยุคทำสวนจึงพยายามเรียนรู้กับนวัตกรรมใหม่ ด้านการสื่อสาร การพัฒนาแปรรูปผลผลิตและประชาสัมพันธ์ทางสังคมออนไลน์จากความเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง มีเอกภาพในการรวมกลุ่ม ระดมพลังในการทำกิจกรรมมีความสะดวกใช้การประชุมกลุ่ม ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มเครือข่ายและความความเชื่อความศรัทธา เป็นแนวทางหลักในการจัดกิจกรรมชุมชน และนำมาสู่การจัดการครัวเรือนและการจัดการชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ สู่รูปแบบสามเหลี่ยมหลักในการจัดการ

ภาพที่ 6 สามเหลี่ยมหลักกับการจัดการชุมชนบ้านนาแ่ง

ศักยภาพผู้นำเป็นปัจจัยที่มีบทบาทในการประสานงาน กำหนดแผนงาน การจัดการเชิงกระบวนการในการทำกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน ความศรัทธาเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ทำให้การรวมคน การจัดระบบกลุ่มในการทำกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมายเสมอ ผู้ใหญ่บ้านและทีมงานเป็นผู้นำทางการและกึ่งทางการ ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ผู้อาวุโสในชุมชน ความเชื่อมั่นศรัทธาในผู้นำพบว่าผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และผู้อาวุโส เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์เสียสละเพื่อส่วนรวม ทุ่มแท้จริงใจต่อชุมชนมาก ทำให้การประสานความร่วมมือในกิจกรรม และแผนงานที่ผู้นำเหล่านี้มอบหมายหรือขอความช่วยเหลือ ขอความร่วมมือบทบาทการสนับสนุนทางการเงินและแนวการพัฒนาอาชีพ โดยกลุ่มออมทรัพย์ ในแนวทางการจัดการสหกรณ์ ที่สมาชิกมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์มาพัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ที่เป็นรูปธรรม (ไมตรี อินเดรียะ, จิรสุตา ปลายยอด, บุญธิรัตน์ วงศ์สถิต วิสุทิ และสมพงษ์ แดงตาล, 2562, น. 49-67) จึงทำให้ศรัทธาในตัวผู้นำที่มั่นคงความเชื่อ ชาวนาแ่งมีความเชื่อเคารพ ศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในถ้ำตาปาน มายาวนาน ต่อมาเมื่อพระภิกษุที่ชาวนาแ่งนับถือศรัทธา นิมนต์มาอยู่ที่ถ้ำตาปาน กลายเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวนาแ่งและคนในชุมชนใกล้เคียงอย่างมาก พลังความเชื่อความศรัทธา เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากอีกปัจจัยหนึ่ง ทำให้เกิดกิจกรรมชุมชนในทางสร้างสรรค์ (สุดาวรรณ มีบัว, 2561, น. 73-88) นำมาพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่เคารพศรัทธาถ้ำตาปาน นำมาสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมประเพณี พิธีกรรม ที่สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนาจิตใจ ที่พึงพอใจ เสริมสร้างกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมทำให้สังคมวัฒนธรรมชุมชนมีความมั่นคง (ปัญญา เลิศไกร, ไมตรี จันทรา และวิเชียร ไทยเจริญ, 2561, น. 104-166)

เศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่มที่เป็นเอกภาพของชาวนาแ่ง ทำให้หน่วยราชการและหน่วยงานจากภายนอกมีความเชื่อมั่น เชื่อถือ เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากมาย ทั้งหน่วยราชการอำเภอมาสนับสนุนตลาดประชารัฐ กิจกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชน หน่วยงานจาก

มหาวิทยาลัย องค์การสาธารณะระดับจังหวัด และระดับประเทศ เข้ามาสนับสนุน ทำให้กลุ่มทางเศรษฐกิจสามารถเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มและสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง หลายกลุ่มหลายอาชีพสามารถจดทะเบียนมาตรฐานชุมชน และผลผลิตสามารถเปิดตลาดเพิ่มยอดขาย เกิดการพัฒนาศักยภาพ การผลิต แปรรูปสินค้าชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สรุปและอภิปรายผล

1. กระบวนการเรียนรู้ วิธีคิดวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญา พบว่า ชาวนาแ่งเรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์จากการสังเกตเรียนรู้บริบทแวดล้อมมาคิดวิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้การจัดการภูมิปัญญา การจัดการครัวเรือนและชุมชน ชาวชุมชนบ้านนาแ่ง เรียนรู้ภูมิปัญญาจากการบอกเล่า แนะนำจากคนรุ่นก่อน และเรียนรู้กับการร่วมกิจกรรมจากผู้รู้ในการทำไร่ ทำกิจกรรมอาชีพเสริม เป็นการเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนและผู้นำชุมชน พร้อม ๆ กับพยายามเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ด้วยการสังเกตติดตามพร้อมกับการคิดวิเคราะห์ และทดลองทำ ทดลองพัฒนาในเรื่องนั้นอย่างต่อเนื่อง

ธรรมชาติและบริบทสังคม เป็นปัจจัยและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในการสะสมองค์ความรู้ เป็นภูมิปัญญาสามัญสำนึก ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่ออยู่ในเหตุการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิด จากนั้น ถูกตรวจสอบด้วยการสังเกตและทดลองขนาดเล็ก เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของ ดิวอี้ (John Dewey) เน้นการนำเอาประสบการณ์มาเป็นตัวตั้ง การเรียนรู้จากประสบการณ์ในการปรับตัวพัฒนา มีการเก็บจำมาคิด ตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำจากประสบการณ์เรียนรู้จากการปฏิบัติ Learning by Doing ทำให้การพัฒนาความรู้ในเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ขั้นตอนการเรียนรู้ วิธีคิดวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญากระบวนการเรียนรู้การจัดการภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนและชุมชน ชาวชุมชนบ้านนาแ่ง

2.1 เรียนรู้ภูมิปัญญาจากการบอกเล่าแนะนำจากคนรุ่นก่อน

2.2 เรียนรู้กับการร่วมกิจกรรมจากผู้รู้ในการทำไร่ ทำกิจกรรมอาชีพเสริม

2.3 การเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนและผู้นำชุมชน การมีโอกาสเรียนรู้ และได้ปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดผล ทำให้ผู้เรียนรู้พยายามเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ด้วยการสังเกตติดตามพร้อมกับการคิดวิเคราะห์ และทดลองทำทดลองพัฒนาในเรื่องนั้นอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับขั้นตอนการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง จึงมีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาที่รับการถ่ายทอดมาและเรียนรู้พัฒนาภูมิปัญญาของตนต่อไป

3. การพัฒนาภูมิปัญญาการจัดการครัวเรือนและชุมชน ผู้นำชุมชนและบุคคลแห่งการเรียนรู้เปิดรับแนวทางใหม่จากหน่วยงานราชการ นักวิชาการที่เข้ามาประชุมอบรม ไปศึกษาดูงานการรวมกลุ่มกัน คิดวิเคราะห์ด้วยตนเองและกลุ่ม วางแผนประเมินผลจากภูมิปัญญาด้วยตนเองจะนำไปสู่การนำเอาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชุมชนที่มีอยู่พัฒนาต่อยอด แล้วสังเคราะห์มาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทอย่างต่อเนื่อง (ไมตรี อินทรีย์, 2561, น. 1-7) เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง ชุมชนท้องถิ่นที่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้จะทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่จะนำภูมิปัญญา มาพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการครอบครัวและชุมชนให้เกิดประโยชน์ในชุมชนอย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะ

1. องค์กร หน่วยงานภายนอกที่จะเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชน ควรสนับสนุนผู้นำชุมชนให้มีกระบวนการเรียนรู้ เน้นการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ ความเป็นผู้นำทางความคิดและพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและชุมชน

2. ผู้นำหน่วยงานในชุมชน (อปท. หน่วยราชการระดับอำเภอ) สนับสนุนให้มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ (ครูท้องถิ่น) ด้านต่าง ๆ ตามสภาพพื้นที่) ให้มีโอกาสได้เรียนรู้ ดูงาน กระตุ้นวิคิด วิเคราะห์การทดลองพัฒนา สังเกต ประเมินพัฒนา และการจัดการเชิงระบบ จากบริบทภูมิปัญญาชุมชน

3. องค์กรทางสังคม หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สนับสนุนบุคคล กลุ่มคนในชุมชนให้ นำ ภูมิปัญญา มาใช้ และต่อยอดผลการเรียนรู้และพัฒนาจากชุมชน มาเป็นนโยบายหลัก ด้วยการสนับสนุนงบประมาณ การเรียนรู้ อุปกรณ์ต่อยอดภูมิปัญญา อันนำไปสู่รูปแบบ เทคนิควิธีการ และนวัตกรรมระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา สามัคคี และปัญญา เลิศไกร. (2557). การสังเกต 360 องศาเพื่อการวิจัยและพัฒนา. *วารสารนาคนุตรปริทรรศน์*, 6(1), น. 58-66.
- ปัญญา เลิศไกร, ไผ่ตรี จันทรา และวิเชียร ไทยเจริญ. (2561). การจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น. *วารสารสังคมมนุษย์*, 8(1), น. 104-116.
- ปัญญา เลิศไกร. (2562). การจัดการเรียนรู้ภาษาไทย และประเพณีของชาวมลายูเขียนในรัฐเปอร์ลิส. *วารสารราชพฤกษ์*, 11(1), น. 42-50.
- พัชรี ทองเรือง. (2561). การจัดการเรียนรู้ชุมชน. *วารสารสังคมมนุษย์*, 8(2), น. 42-54.
- ไมตรี อินทรีย์. (2561). วิเคราะห์แนวการพัฒนาชุมชน. *วารสารสังคมมนุษย์*, 8(1), น. 1-17.
- ไมตรี อินทรีย์, จิรสุตา ปลายยอด, บุญศิริศรี วงศ์สถิตวิสุภี และสมพงษ์ แดงตาล. (2562). หลักการจัดการสหกรณ์. *วารสารสังคมมนุษย์*, 9(1), น. 49-67.
- สุดาวรรณ มีบัว. (2561). แนวการพัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม นครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมมนุษย์*, 8(2), น. 73-88.
- Barker, C. (2012). *Cultural Studies*. California: SAGE.
- Briggs, A. R., Coleman, M. and Morrison, M. (2012). *Research Methods in Educational, Leadership and Management*. California: SAGE.
- Punch, K. F. (2014). *Introduction to Social research Quantitative & Qualitative Approaches*. California: SAGE.

- Symon, G. and Cassell, C. (2012). *Qualitative Organizational Research Core Methods and Current Challenges*. California :SAGE.
- Willie, T. (2018). *Research Methods a Practical Guide for Students and Researchers*. London: WSPC.